

GRETA LEMANAITĖ-DEPRATI

Jogailaičių universitetas

Krokuvos lietuvių draugijos „Rūta“ knygų rinkinys ir jo likimas

Anotacija. Krokuvoje 1904–1913 metais gana aktyviai veikė lietuvių draugija „Rūta“. Jos nariais buvo tiek Krokuvoje gyvenantys ar studijuojantys lietuviai, tiek lenkai, dėl įvairių priežasčių tapatinantys save su Lietuva ar lietuvybe. Iš įvairių šaltinių yra žinoma, kad Draugija gaudavo iš Lietuvos periodinę spaudą bei knygas. Visa tai sudarė nemažą ir vertingą fondą. Straipsnyje siekiama nustatyti, iš kur, kokiais keliais, iš kokių asmenų buvo gaunami spaudiniai, taip pat kokios knygos ir periodiniai leidiniai sudarė šį rinkinį. Be to, bandoma išsiaiškinti, koks yra šio rinkinio likimas.

Esminiai žodžiai. Krokuvos lietuvių draugija „Rūta“; biblioteka; fondas; Krokuva; Juozapas Albinas Herbačiauskas; Adomas Varnas; Zigmas Skirgaila; Mykolas Römeris; Jogailaičių universiteto biblioteka.

Keywords: the Cracow Lithuanian Society „Rūta“; library; collection; Cracow; Juozapas Albinas Herbačiauskas; Adomas Varnas; Zigmas Skirgaila; Michał Römer; the Jagiellonian Library.

Įvadas. Krokuvoje XX a. pradžioje vos kelerius metus (nuo 1904 iki apytikriai 1913 m.¹) veikusi Bendroviškai-moksliška lietuvių draugija „Rūta“ (toliau – lietuvių draugija „Rūta“) lietuvių kultūros istorijoje paliko ryškų pėdsaką. Ši draugija, skirtingai nuo kituose Europos universitetiniuose centruose veikusių panašių lietuvių draugijų, į savo gretas buvo sutelkusi ne tik tuo metu Krokuvon studijuoti atvykusį jaunimą iš Lietuvos² – draugijos nariais buvo dėl labai skirtingų aplinkybių Krokuvoje apsigyvenę ar į šį miestą vėliau atkeliavę lietuviai. Tarp jų buvo ir jau anksčiau Krokuvoje gyvenę pabėgėliai iš Lietuvos – dažniausiai 1863 m. sukilimo dalyviai ar jų palikuonys. Taip pat, įvedus lietuviškos spaudos draudimą Lietuvoje, caro policijos persekiojami knygnešiai³, per Prūsiją bėgę į tuometinę Galiciją ir apsistoję arčiausiai prie sienos esančiame mieste – Krokuvoje, kuri tuo metu buvo Austrijos-Vengrijos sudėtyje. Be to, XX a. pradžioje Krokuvoje pradėjo veikti Jano Mateikos (Jan Matejko) pastangomis įsteigta Dailės akademija⁴, taip pat veikė Muzikos akademija⁵, moterims studentėms savo duris atvėrė Jogailaičių universitetas [8]. Visos šios aukštosios mokyklos pritraukė nemažą būrį jaunimo iš Lietuvos.

¹ Oficialiai dokumentuose veiklos nutraukimas žymimas 1913 m., tačiau iš amžininkų prisiminimų aiškėja, kad „Rūtos“ veikla pradėjo aiškiai silpnėti po almanacho „Gabija“ išleidimo, t. y. apie 1908 metus. Vėliau vykdavo tikrai nereguliarūs Krokuvoje likusių narių ar atvykstančių čia studijuoti lietuvių susitikimai.

² Čia paminėsime tik kelis iš jų: S. Kymantaitė, A. Varnas, P. Rimša, P. Mažylis, Z. Skirgaila ir kiti.
³ J. Angrabaitis, A. Staneika, R. Rasikas bei kiti.

⁴ 1818 m. veikusi Dailių menų mokykla 1900 m. įgijo Meno akademijos statusą.

⁵ 1888 m. vasarį ankstesnioji Muzikos konservatorija perorganizuota į Muzikos akademiją.

Bene ryškiausia to meto asmenybė – ne tik tarp lietuvių, bet ir Krokuvos bei universiteto bendruomenėje pagarsėjęs, nuo Suvalkų kilęs Juozapas Albinas Herbačiauskas [11; 21; 26, p. 106–108, 110–113; 25], kuris kartu su tuo metu į Krokuvos dailės akademiją studijuoti atvykusi Adomu Varnu subūrė lietuvių draugiją „Rūta“. Veiklos pradžioje (1904–1905) draugija turėjo daugiau kaip 30 narių. Tarp jų buvo būsimoji literatė Sofija Kymantaitė, skulptorius Petras Rimša, dailininkas Adomas Varnas. Vėliau draugijos nariais tapo teisininkas Mykolas Römeris, gydytojas Pranas Mažylis, dailininkas Justinas Vienožinskis, skulptorius Kazys Ulianskis bei daugelis kitų Lietuvos kultūrai nusipelnusių asmenybių. Verta atkreipti dėmesį, kad draugijai priklausė ir Jogailaičių universiteto bei Mokslų akademijos Krokuvoje profesoriai: kalbininkas indoeuropeistas Janas Rozvadovskis⁶ (Jan Rozwadowski) ir kalbotyrininkas Janas Losius⁷ (Jan Łoś). Be to, draugijos veikloje aktyviai dalyvavo ir kiti vienaip ar kitaip su Lietuva ar su lietuviška kultūra susiję asmenys⁸.

Svarbiausi draugijos tikslai buvo telkti Krokuvos lietuvius bei skleisti tarp lenkų žinias apie Lietuvą. Šiems tikslams įgyvendinti draugija rengė viešas paskaitas Lietuvos istorijos, literatūros, kultūros temomis. Draugijos veiklos apogėjumi ir kartu pabaiga laikoma lietuvių kultūros almanacho „Gabija“, skirto Antanui Baranauskui, išleidimas 1908 metais [5]. Vėliau dėl įvairių priežasčių draugijos veikla ryškiai susilpnėjo, netgi galima būtų teigti, kad beveik nutrūko. Draugijos narių skaičius gerokai sumažėjo, susirinkimai vykdavo labai retai ir nereguliariai, apie juos vis rečiau pasirodydavo pranešimai vietinėje spaudoje⁹.

Prielaidos. Turint galvoje draugijos darbo intensyvumą, ypač veiklos pradžioje, negalima abejoti, kad „Rūta“ privalėjo turėti lietuviškų knygų bei laikraščių rinkinį. Deja, kol kas apie draugijos biblioteką turime labai mažai žinių. Galima tikrai spėti, kad ir anksčiau būta bandymų išsiaiškinti šios draugijos knygų rinkinio sudėtį bei sužinoti jo likimą¹⁰. Atrodo, jog visos pastangos buvo nesėkmingos. Bent jau iki šiol spaudoje nepasirodė joks straipsnis ar publikacija, kurioje būtų pateikiama bent kiek daugiau žinių apie be jokios abejonės tikrai egzistavusį knygų rinkinį. Atskiruose straipsniuose apie asmenis, susijusius su draugijos veikla, galime aptikti trumpų užuominų apie tai, kad tikrai buvo toks lietuviškos literatūros rinkinys [17, p. 127; 19, p. XVI]. Kai kuriuose šaltiniuose net užsimenama, kad Muzikos akademijos studentas Zigmas Skirgaila [14, p. 2] buvo bibliotekininku. Tą patį faktą patvirtina informacija, pateikta draugijos iniciatoriaus Adomo Varno straipsnyje, rašytame *Lietuvių enciklopedijai* [13]. Tačiau šis klausimas plačiau niekur nebuvo nei aptartas, nei tyrinėtas.

Taigi, kokios galimos prielaidos, leidžiančios spręsti, jog toks lietuviškų knygų ir laikraščių rinkinys iš viso kada nors egzistavo? Faktų, patvirtinančių „Rūtos“ draugijos bibliotekos buvimą, yra keletas. Čia išvardysime tik tuos, kurie nekelia abejonų. Visų pirma pakanka atidžiai perskaityti lietuvių ir lenkų kalbomis parašytuose draugijos įstatuose [7] esančius įrašus. Praleidus pirmuosius punktus apie pavadinimą, narystę ir bendruosius veiklos tikslus, Krokuvos lietuvių draugijos „Rūta“ įstatų § 3 ir 4 punktai skambėtų taip [7, p. 1–2]:

Parsisiųždinimas laikraščių ir užlaikymas atsakančiame bute knygyno¹¹.

Utrzymywanie w odpowiednim lokalu czasopism i biblioteki.

⁶ J. Rozwadowski (1867–1935), Jogailaičių universiteto profesorius, kalbininkas indoeuropeistas.

⁷ J. Łoś (1860–1928), Jogailaičių universiteto profesorius, kalbininkas, literatūros istorikas.

⁸ M. Zdziechowski (1861–1938), J. Talko-Hryniewicz (1850–1936) bei kiti.

⁹ Pirmaisiais draugijos veiklos metais apie vykstančius susirinkimus reguliariai buvo skelbiama vietos laikraštyje „Czas“.

¹⁰ Straipsnio autorei pokalbių su įvairiais mokslininkais metu teko įsitikinti, kad tokios paieškos vyko, tačiau nedavė jokių žymesnių rezultatų.

¹¹ Paliekama originali visų cituojamų ištraukų rašyba tiek lietuvių, tiek lenkų kalbomis.

Tai reiškia, jog knygų kaupimas buvo vienas iš draugijos prioritetų. Manytina, kad dar oficialiai neįkūrus draugijos, biblioteka jau turėjo būti. Prisiminkime, kad vienas iš draugijos kūrimo iniciatorių buvo literatas, publicistas J. A. Herbačiauskas, gyvenęs Krokuvoje jau kelerius metus. Galima drąsiai teigti, kad būtent jo kauptas lietuviškos literatūros rinkinys ir buvo „Rūtos“ draugijos bibliotekos įsteigimo pagrindas. Dar viena priežastis, leidžianti daryti tokią prielaidą, yra ta, kad draugija niekada neturėjo savo būstinės¹². Amžininkai prisimena, kad visi neoficialūs susitikimai vykdavo būtent J. A. Herbačiausko bute [4, p. 280; 9, p. 76]. Atkreipsime dėmesį, kad tada J. A. Herbačiauskas gyveno adresu Rynek Gł. 43 – pagrindinėje miesto aikštėje, strategiškai patogiausioje miesto kultūrinio gyvenimo vietoje, kur virte virė gyvenimas. Juozapas A. Herbačiauskas buvo bohemiška asmenybė, mėgstanti bendrauti, todėl jo buto durys visuomet būdavo atviros bičiuliams. Tad ir jo kauptu lituanistinių leidinių rinkiniu turėjo galimybės naudotis visi, kuriems tikrai prireikdavo. Manytina, kad įkūrus draugiją šis rinkinys greičiausiai ir davė pradžia „Rūtos“ draugijos knygynėliui.

Dar vienas dalykas, į kurį, bandant atsekti „Rūtos“ bibliotekos turinį, būtina atkreipti dėmesį – tai draugijos pirmininko J. A. Herbačiausko bei sekretoriaus A. Varno korespondencija su žymiausiais to meto Lietuvoje gyvenusiais kultūros bei mokslo žmonėmis. Daugiausia išliko laišku, rašytu profesoriui Jonui Basanavičiui ir Povilui Višinskiui. Be bendrų dalykų, susijusių su draugijos „Rūta“ įkūrimu, jos veiklos tikslais bei artimiausiais planais, šiuose laiškuose randame ir prašymus atsiųsti įvairios su Lietuvos kultūra, tautiniu atgimimu susijusios literatūros. Štai, praėjus tik truputį daugiau nei mėnesiui nuo draugijos įkūrimo, laiške profesoriui Jonui Basanavičiui, rašytame 1904 m. balandžio 14 d., skaitome [15]:

Susikūrę sau židinį, pradžioj, žinoma, silpnaj plevenantį, pasitikime, kad prie pagalbos geros valios žmonių, toji kibirkštis subręšianti kaip dvasiškai teip ir materijališkai į galingą kurstinį, kursai nušvies gal ne vieną tamsią lietuvių gyvenimo kertę. Todėl visos Draugovės vardan užsiviežiame prašyti ir nuo Tamstos pasparos mus reikaluose ar dvasiškuose, ar materijališkuose. Labai malonėtumėm turėti savo knygyne didžiai mūsų gerbiamus tamstos raštus, bet šiandien būdami dar vargšais, neišsigaleme parsisiųzdinti jų iš krautuvių, todėl nuoširdžiai meldžiame Tamstos užjausti mus ir kokiū nors budu palengvinti įgyjimą teip brangių o teip mums reikalingų veikalų: busime labai dėkingi ir ilgai neišsiginysime pasirupinsime atsieizti.

Jau tų pačių metų gegužės 28 dieną profesoriui J. Basanavičiui rašytas laiškas pradedamas taip [16]:

Didžiai maloningas Viengenti!

Prašome priimti širdingiausį padėkavojimą siunčiamą visos Draugovės vardan už teip gausias ir brangias dovanas, kurios papuošdamos mūsų knygyną suteiks tiek didžio mokslo ir medegos mūsų pačių besilavinimui ir tyrinėjimui Lietuvių gyvenimo. Be to veikalas „Iš gyvenimo lietuviškų vėlių bei velnių“ mums didelė naujiena.

Šie įrašai patvirtina ne tik patį bibliotekos egzistavimo faktą, bet leidžia bent apytikriai nuspėti, kokie leidiniai sudarė tos bibliotekos fondą. Iš korespondencijos aiškėja, kad fonde buvo paties Jono Basanavičiaus knygos. Kalbamuoju laikotarpiu J. Basanavičius jau buvo išleidęs *Lietuviškas pasakas* (1898–1902; 1–2), *Ožkabalių dainas* (1902; 1–2), *Iš gyvenimo vėlių bei velnių* (1903), taip pat buvo pradėtos leisti *Lietuviškos pasakos įvairios* (1903–1905; 1–4). Labai tikėtina, kad būtent šios knygos ir sudarė dalį siuntos, už kurią taip nuoširdžiai dėkojama draugijos laiške. Deja, neišliko jokių dokumentų ir įrašų, kurie padėtų nustatyti, kokių dar knygų buvo toje siuntoje. Spėtina, kad siuntą galėjo sudaryti ne tik knygos, bet ir periodiniai leidiniai.

¹² Kitos užsienyje susibūrusios lietuvių draugijos (Paryžiaus „Želmuo“, Berno „Sandara“) turėjo savo būstines, kuriose rinkdavosi nariai, vykdavo susitikimai, paskaitos, įvairūs vakarai. Ten taip pat buvo saugoma lietuviška literatūra.

Įsigilinus į Adomo Varno ir Povilo Višinskio korespondenciją, galima sužinoti apie buvusios „Rūtos“ draugijos bibliotekos sudėtį. Štai 1904 metų birželį rašytame laiške A. Varnas džiaugiasi, kad J. Basanavičius atsiuntė „beveik visus savo raštus“ steigiamai bibliotekai [15]. Tai leidžia daryti prielaidą, kad buvo kaupiamos ne tik knygos, bet, galimas dalykas, buvo siekiama Krokuvėje surinkti lietuviškų spaudinių bei knygų biblioteką, kuria galėtų naudotis visi norintieji pagilinti savo žinias apie Lietuvą. Žinant Adomo Varno pomėgį knygoms [29, p. 43], tokia idėja atrodytų visiškai natūrali.

Kalbant apie spaudos parsisiųsdinimą iš Lietuvos, reikėtų atkreipti dėmesį į tai, kad įrašas draugijos įstatuose apie knygų gavimą tarytum įpareigoja draugijos narius įgyvendinti kitus įstatuose numatytus siekius. Kaip jau buvo minėta, svarbiausi „Rūtos“ draugijos tikslai buvo žinių apie Lietuvos istoriją, kalbą, kultūrą sklaida ir propagavimas [7, p. 3–4]:

Referatai ir pasikalbėjimai sulyg lietuvių minties ir sąmonės, tepijau ir sulyg reiškinų kietai sujungtų su lietuvių kultūros keravimu.

Urządzenie odczytów i pogadanek z dziedziny myśli litewskiej jako też z dziedziny, mającej ścisły związek z rozwojem kulturalnym Litwy.

Tai būtų dar viena prielaida, leidžianti tvirtinti, kad „Rūtos“ biblioteka egzistavo. Savo tikslus draugijos nariai uoliai vykdė nuo pat draugijos įsteigimo pradžios ir bent jau per pirmuosius kelerius veiklos metus šio darbo nenustojo. Tai patvirtina ir dokumentai. Štai 1904 m. gruodžio 12 dieną Juozapo A. Herbačiausko rašytame laiške profesoriumi Jonui Basanavičiui skaitome [16]:

Dabar norėčiau skaityti apie Donelaitį ir Baranauską. Būt naudinga parašyti paralelišką pražvalgą ant mūsų didžiausių poetų. Trūksta man medegos. Melsčiau, kad Jo Mylista teiktųsi maloningai suteikti man svarbesnes žinias (ypač bibliografiškas). Būsiu neapsakomai dėkingas.

Šiandien galime tik spėlioti, ar profesorius J. Basanavičius atsiuntė J. A. Herbačiauskui į Krokuvą kokios literatūros, ar ne, kadangi neturime tą faktą patvirtinančių dokumentų. Reikėtų manyti, kad vis dėlto tokia literatūra Krokuvą pasiekė. Tokią prielaidą leidžia daryti tai, kad vėliau J. A. Herbačiauskas iš tiesų skaitė pranešimą apie Antaną Baranauską [16]. Apie tai buvo pranešama ir vietinėje spaudoje.

Tame pačiame laiške J. A. Herbačiauskas prašo J. Basanavičiaus suteikti leidimą pasinaudoti profesoriaus darbais, kad galėtų sukritikuoti Aleksandro Briucknerio¹³ knygą [3], kuri, jo manymu, pateikia neteisingų žinių apie Lietuvos kultūrą [16]:

Taipogi norėčiau parašyti kontra kritiką Brücknerio veikalo p.v. „Starożytna Litwa: Ludy i Bogi“. Tame veikalė Brückneris suvis nemoksliskai, vienpusiskai (o tankiai ir melagingai, be gilesnio išsilavinimo mūsų kalboj) pažeminti nori mūsų senovišką kultūrą, teužsilaikančią liaudies dainose ir mituose. Ar galiu sunaudoti Jo Mylistos darbų, suturinčių daug faktų, priešingų nuomonei Brücknerio?

Nors, atrodo, kad toks kritikos straipsnis niekada taip ir neišvydo dienos šviesos, tačiau šis J. A. Herbačiausko laiško fragmentas yra tarytum dar vienas argumentas, leidžiantis drąsiai teigti, kad „Rūtos“ draugijos knygų rinkinyje tikrai buvo ir Jono Basanavičiaus darbų, kuriais savo veikloje rėmėsi draugijos nariai.

Kaip jau buvo minėta, draugijos tikslai buvo lietuvių tautinio atgimimo bei lietuviškos kultūros propagavimas Krokuvos plačiajai visuomenei. Tai atsispindi ir draugijos veiklos pradžioje

¹³ Aleksander Brückner (1856–1939), profesorius, filologas slavistas, lenkų literatūros ir kultūros istorikas.

„Vilniaus žiniuose“ išspausdintame „Rūtos“ atsišaukime, kuriame jos pirmininkas A. J. Herbačiauskas ir sekretorius A. Varnas labai smulkiai ir aiškiai išdėstė draugijos veiklos programą [28]. Tai, kad sumanymas skleisti lietuvišką žodį ir žinias apie Lietuvą nebuvo iš piršto laužtas, patvirtina ir visa eilė pranešimų vietinėje spaudoje apie organizuojamus susitikimus, viešąsias paskaitas lietuvių kultūros, kalbos, literatūros bei Lietuvos istorijos temomis. Be to, buvo skaitomi pranešimai universiteto bendruomenei. Šiuos faktus liudija draugijos narių Petro Rimšos, Sofijos Kymantaitės, Adomo Varno pasakojimai [22; 4; 29]. Aišku, kad šioje srityje daugiausia nuveikė Juozapas A. Herbačiauskas. Dar neįkūrus draugijos, J. A. Herbačiauskas jau buvo labai aktyvus Jogailaičių universitete Filosofijos fakultete veikusio „Slavų klubo“ dalyvis. Čia jis perskaitė ne vieną pranešimą apie lietuvių kalbą, literatūrą, Lietuvos istoriją. Tačiau negalima užmiršti ir kitų „Rūtos“ draugijos narių, kurie aktyviai dalyvavo draugijos veikloje. Viešas paskaitas skaitė ir Adomas Varnas, ir Zigmas Skirgaila, ir Sofija Kymantaitė, kuri čia žengė pirmuosius savo kaip literatūros kritikės žingsnius.

Taigi aišku viena, kad visos tos veiklos vykdymui buvo reikalingas rimtas pagrindas – tinkama literatūra. Prisiminkime, kad nei to meto Krokuvos knygynuose, nei bibliotekose, netgi pačioje didžiausioje – Jogailaičių universiteto – bibliotekoje literatūros apie Lietuvą nebuvo gausu. Daugiausia tai buvo pavieniai leidiniai, atsitiktinai patekę į fondus. Be to, net ir tie leidiniai, kurie buvo prieinami, dažniausiai buvo pasenę. Ypač opus buvo lietuviškos periodikos klausimas. Taigi, turint galvoje visas minėtas priežastis, J. A. Herbačiausko kauptas, o vėliau perkvalifikuotas į „Rūtos“ draugijos biblioteką, lietuviškų knygų ir periodikos rinkinys buvo vienintelis šaltinis, kuriuo galėjo naudotis draugijos nariai, siekdami įgyvendinti savo tikslus – skleisti lietuvišką žodį ir propaguoti lietuvišką kultūrą tarp lenkų.

Fondas. Su dideliu gailėsčiu turime pripažinti, kad neliko jokių užrašų ar kokių kitokių užuominų apie tai, kas, kaip ir kokiais tikslais naudojosi „Rūtos“ draugijos knygų rinkiniu. Galimas dalykas, kad draugijos bibliotekininko pareigas ėjęs Zigmas Skirgaila jokių užrašų nefiksavo, taip pat neturėjo bibliotekos knygų sąrašo. Net jeigu tokie užrašai ir buvo rašomi, tai jie arba dar nesurasti, arba tiesiog neišliko. Bent jau iki šiol jokių dokumentų, kuriuose būtų išlikę kokių nors žinių, susijusių su „Rūtos“ draugijos Krokuvoje knygų rinkiniu, nėra aptikta. Taigi, siekiant išsiaiškinti, kas sudarė šios bibliotekos fondą, informacijos nuobirų belieka ieškoti amžininkų prisiminimuose ar užrašuose.

Apie leidinius, kurie potencialiai galėjo sudaryti „Rūtos“ biblioteką, daugiausia sužinome iš Mykolo Römerio autobiografijos. Į Krokuvą Mykolas Römeris atvyko 1906 metų rudenį. Iš pradžių gyvenęs grynai lenkiškoje aplinkoje, ilgainiui M. Römeris pradėjo ilgėtis Lietuvos [27, p. 106]: Vos tik sužinojęs, kad Krokuvoje jau ne vienerius metus¹⁴ gyvena lietuvis inteligentas Juozapas Albinas Herbačiauskas, M. Römeris paskubėjo su juo susipažinti [17, p. 127]. Laikui bėgant ši pažintis peraugo į artimesnę draugystę. M. Römerio autobiografijoje rašoma, kad autorius dažnai lankydavosi pas J. A. Herbačiauską, mėgdavo su juo kalbėtis, klausytis jo originalių minčių. Tų apsilankymų metu M. Römeris atrado pas J. A. Herbačiauską surinktą nemažą pluoštą lietuviškų spaudinių [17, p. 210]:

Aš tankiai jį lankydavau. Pas Herbačiauską aš radau gana platų lietuvių spausdinių rinkinį. Ypač mane suįdomino turtingas periodinių lietuvių leidinių rinkinys, beveik pilnai sukomplektuotas, pradedant „Aušra“ ir baigiant „Vilniaus žiniomis“. Buvo pilnas „Aušros“ kompletas, beveik pilni „Šviesos“, „Varpo“, „Ukininko“, „Apžvalgos“, „Tėvynės sargo“ ir „Darbininkų balso“ komplektai.

¹⁴ J. A. Herbačiauskas Krokuvoje apsigyveno 1897 m. Jis čia atvyko bėgdamas nuo caro policijos persekiojimo už nelegalų lietuviškos spaudos platinimą. Jogailaičių universitete laisvo klausytojo teisėmis studijavo lenkų literatūrą.

Šiandien labai sunku nustatyti, kas slypi pasakyme „radau gana platų lietuviškų spausdinių rinkinį“. Deja, M. Römeris nieko smulkiau nepaaiškina, neišvardija tų spausdinių pavadinimų. Šiandien, remdamiesi bendromis žiniomis, galėtume tikrai spėlioti, kokie lietuviški spausdiniai tuo metu buvo prieinami. Labai galimas dalykas, kad šiame rinkinyje buvo nemažai literatūros, susijusios su Lietuvos tautiniu atgimimu. Tokią prielaidą leidžia daryti faktas, kad M. Römeris, po kelių apsilankymų pas J. A. Herbačiauską, panoro pasinaudoti galimybe iš arčiau susipažinti su pastarojo bute sukauptą literatūrą šia tema [17, p. 211]:

Turėdamas daug liušo laiko, aš pasiryžau pasinaudoti šia proga, kad ir liuvių kalbos išsimokinčiau, ir palyginčiau savo žinias apie liuvių tautinį atgimimą. Jokio kito tikslo aš tada neturėjau. [...]
Aš paprasčiau Herbačiauską paskolinti man jo rinkinio leidinius. Jis mielu noru sutiko.

Nors pats autorius sako, kad neturėjo kito tikslo, tik išmokti liuvių kalbą ir pagilinti savo žinias apie liuvių tautinį atgimimą, ilgainiui šio skaitymo pasekmė buvo parašyta ir Lvove 1908 metais išleista Mykolo Römerio knyga apie Lietuvą *Litwa: studium o odrodzeniu narodu litewskiego* [23]. Atidžiau paskaicius minėtą studiją, nesunku pastebėti, kad rašant darbą iš tiesų buvo remtasi daugiausia periodika. Be jau anksčiau išvardytų periodinių spausdinių, randame dar keletą, kurių autorius nepaminėjo. Tai savaitraščiai „Garsas“, „Nauja Gdynė“, žurnalas „Apžvalga“, keletas Amerikoje leistų liuviškos periodikos leidinių („Lituva“, „Kova“) ir kiti.

Norėtusi atkreipti dėmesį ir į tai, kad skaitydami Mykolo Römerio studiją *Lituva* aptinkame ne tik periodinius leidinius, bet ir kitus su Lietuvos istorija, kultūra, tautiniu atgimimu susijusius leidinius. Tai Simono Daukanto *Lietuvos istorija nuo seniausių gadynių iki L. D. K. Gedymino* [25, p. 140], Lauryno Ivinskio *Kalendoriai* [25, p. 131], minimi liuvių literatūros klasikai K. Donelaitis, A. Strazdas, D. Poška, M. Valančius ir kiti [25, p. 131]. Įdomu, kad remiamasi ir iki to meto pasirodžiusiomis liuviškų spausdinių bibliografijomis [25, p. 25]. Kai kuriuos išvardytų pavadinimų leidinius šiandien galime rasti Jogailaičių universiteto bibliotekoje. Ar visi jie buvo J. A. Herbačiausko, vėliau „Rūtos“ draugijos bibliotekoje, o tik paskui pateko į universiteto biblioteką? Į šį klausimą šiandien atsakyti tikriausiai neįmanoma.

Aišku yra tikrai viena, kad savo veikalą M. Römeris parašė remdamasis tikrai ta medžiaga, kuri jam tuo metu buvo prieinama Krokovoje [17, p. 212]:

Iš pradžios aš nemaniau, kad mano darbas būtų turėjęs kurios nors istoriškos vertės, nes pats jaučiausi profanu ir visa, ką aš apie liuvių atgimimą sužinojau, aš pasiėmiau tikrai iš spausdintų pačių liuvių raštų, nepažindamas beveik nieko gyvų liuvių atgimimo veikėjų, išskyrus kelius Vilniaus žymesnius liuvių inteligentus ir smulkesnius Rokiškio apylinkės veikėjus.

Taigi, bent kiek aiškėja liuviškos periodikos rinkinio struktūra: „Aušra“, „Varpas“, „Švieta“, „Apžvalga“, „Tėvynės sargas“, „Vilniaus žinios“, „Ūkininkas“, „Darbininkų balsas“. Kituose šaltiniuose visi anksčiau išvardyti leidiniai dar papildyti „Lietuvos ūkininku“. Galimas dalykas, kad buvo ir „Apžvalga“, „Garsas“, „Nauja gdynė“, gal dar keli jokiuose šaltiniuose nepaminėti liuviški periodiniai leidiniai.

Kalbant apie neperiodinius leidinius, galima drąsiai tvirtinti, kad „Rūtos“ draugijos bibliotekos rinkinyje tikrai buvo paties J. A. Herbačiausko darbų. Tada (1905) Krokovoje jau buvo išleista „Rūtos“ pirmininko knyga *Odrodzenie Litwy wobec idei polskiej* [6]. Labai tikėtina, kad rinkinyje buvo ir V. Kudirkos, A. Baranausko [16] kūrinių bei J. Basanavičiaus darbų. Spėtina, kad galėjo būti ir nedidelė dalis liuvių literatūros klasikų kūrinių.

Nors ir labai sunku šiandien nustatyti, kokie leidiniai galėjo sudaryti „Rūtos“ draugijos bibliotekos rinkinį, tačiau, atrodo, kad nėra lengva tai padaryti ir vardijant leidinius, kurių tikrai

nebuvo šiame rinkinyje. Tikrai Sofijos Kymantaitės prisiminimuose randame įrašą, kad kai ji buvo paprašyta perskaityti referatą apie Maironį, apgailestavo neturinti autoriaus eilėraščių, todėl turėjo pasitikėti savo pačios atmintimi [4, p. 280]:

Tų knygelių [„Pavasario balsai“ ir „Jaunoji Lietuva“] dabar rankose neturėjau, taigi savo referatą rašiau iš atminties.

Iš šios citatos aišku, kad minimame knygų rinkinyje tikrai nebuvo Maironio poezijos tomelių.

Likimas. Labai mažai žinių teturime apie tai, kaip buvo kaupiamas rinkinys. Tačiau dar mažiau žinome, kaip ir kur jis dingo. Iki šiol lieka neaišku, ar visi leidiniai liko Krokuvėje, ar bent dalį išvykdamas iš Krokuvos J. A. Herbačiauskas pasiėmė su savimi. Sunku būtų patikėti, jog jis būtų pasiėmęs su savimi visą biblioteką. Net ir dabar norėdami pergabenti iš vienos vietos į kitą didesnę dalį knygų susiduriame su nemenkais sunkumais, o ką jau bekalbėti apie tuos laikus, ypač turint omenyje nelengvą materialinę paties J. A. Herbačiausko padėtį.

Galime tikrai spėlioti, kur ir kokiomis aplinkybėmis buvo išblaškytas taip kruopščiai ir sunikiai rinktas lietuviškos spaudos rinkinys. Draugijos įstatų pabaigoje viename iš punktų skaitome [7, p. 8]:

Liuosai ar priverstinai išsirišant Draugovei jos turtas pereina į Krokuvos Mokslų Akademiją tik kaip atskiras fondas išleidinėjimui lietuviškųjų mokslinių raštų.

W razie dobrowolnego lub przymusowego rozwiązania Stowarzyszenia majątek jego przechodzi na Akademię Umiejętności w Krakowie, z tem wszakże zastrzeżeniem, że ma stanowić osobny fundusz dla naukowych wydawnictw litewskich.

Atrodytų, kad viskas labai paprasta: draugija nustoja veikusi ir visą savo turtą, taip pat ir knygų rinkinį, perduoda Krokuvos mokslų akademijai. Deja, reikia pripažinti, kad labai atidžiai peržiūrėjus Krokuvos mokslų akademijos bibliotekos fondus, nepavyko rasti net užuominos apie „Rūtą“. Sunku pasakyti, kokios priežastys nulėmė, kad vis dėlto tokio fondo nėra. Nesinorėtų teigti, kad užrašyta įstatuose sąlyga dėl lietuviškų mokslo darbų leidybos galėjo sutrukdyti Mokslų akademijos bibliotekai perimti „Rūtos“ draugijos turtą. Labiau tikėtina, kad tiek turtas, tiek ir biblioteka dėl įvairių mums nežinomų aplinkybių galėjo būti išsklaidyti.

Galimas dalykas, kad J. A. Herbačiauskui išvykus iš Krokuvos į Kauną (1924), knygos tiesiog buvo išdalytos privatiems asmenims. Vertėtų priminti, kad neturime jokių žinių apie tai, kad tiek periodiniai spaudiniai, tiek knygos būtų pažymėti kokiais nors antspaudais ar kitokiais ženklais, patvirtinančiais, jog tai yra „Rūtos“ draugijos nuosavybė¹⁵. Tokia padėtis dar labiau komplikuoja rinkinio pėdsakų paiešką. Žinome, kad J. A. Herbačiauskas iki pat išvykimo iš Krokuvos palaikė artimus ryšius su profesoriumi Janu Rozwadowskiu. Galima būtų spėti, kad bent dalis rinkinio galėjo patekti į profesoriaus biblioteką. Deja, profesoriaus biblioteka taip pat buvo išsklaidyta ir dabar jau nebeįmanoma atsekti, ar joje yra buvę kokių nors knygų iš „Rūtos“ draugijos rinkinio.

Galėjo atsitikti ir taip, kad tiesiogiai, o gal ir aplinkiniais keliais bent dalis mus dominančio rinkinio galėjo būti perduota Jogailaičių universiteto bibliotekai. Tokia hipotezė atrodytų visai priimtina, turint galvoje, kad tai biblioteka universiteto, su kuriuo buvo glaudžiai susijusi „Rūtos“ draugija – studentai, profesoriai, pagaliau pats J. A. Herbačiauskas. Paiešką sunkina dar ir

¹⁵ Paryžiaus „Želmens“ draugijos bibliotekoje esantys spaudiniai buvo antspauduoti draugijos antspaudu [1, p. 154].

tai, kad tuo metu ne viskas, kas buvo perduodama ar dovanojama universiteto bibliotekai, buvo kruopščiai registruojama. Tai liudija ir Adomo Varno nuomonė [29]:

Knygynas didelis, bet be tvarkos, visai nėra spausdinto katalogo.

Atidžiau peržiūrėjus bibliotekos fondus, tarp daugelio galinčių mus sudominti įrašų, tokių kaip „Aušra“ ar Lauryno Ivinskio „Kalendorius“, katalogų kortelėse galima rasti pastabą „*ze starego zasobu*“ (iš senų rinkinių). Toks įrašas, kaip straipsnio autorei pavyko išsiaiškinti, žymi, kad leidinys į Jogailaičių universiteto biblioteką pateko nežinomomis aplinkybėmis. Tai reiškia, kad nežinoma, kaip jis buvo įsigytas – nėra nei dovanotojo, nei perdavusio asmens ar institucijos duomenų, dažnai nėra ir leidinio įsigijimo datos. Kaip žinome, dažnai panašiai atsitinka net ir šiais laikais. Tačiau vis dėlto toks įrašas palieka vilties, kad galbūt kada nors ateityje atsiras dokumentų ar duomenų, kurių dėka bus galima nustatyti tikrąjį šių leidinių įsigijimo kelią. Tada galima bus atskleisti bent dalelę „Rūtos“ draugijos knygų rinkinio dingimo paslapties.

Dar viena hipotezė apie rinkinio likimą būtų tokia: išvykdamas iš Krokuvos J. A. Herbačiauskas visą knygų rinkinį galėjo palikti glaudžius ryšius su Lietuva ir Krokuvos lietuviais palaikiusiam Juozui Angrabaičiui [24, p. 270–271; 18, p. 246–249; 10; 12, p. 189]. Kaip žinoma, gyvendamas Krokuvoje šis knygnešys turėjo religinių prekių krautuvėlę. Tai buvo jo pragyvenimo šaltinis. Tačiau šalia tos veiklos J. Angrabaitis nuolat kaupė ir platino lietuvišką spaudą, taip pat turėjo nedidelį knygynėlį. Jis ir pats asmeniškai, ir padedant kitiems platino lietuviškas knygas, siūsdavo lietuvišką spaudą į Rusiją ištremtiems knygnešiams. Taip pat nuolat įvairių asmenų prašydavo atsiųsti jam knygų iš Lietuvos, gaudavo spaudos ir iš Prūsijos. Akstiną prielaidai dėl knygų rinkinio perdavimo J. Angrabaičiui davė patikrinti įrašai Jogailaičių bibliotekos senajame knygų kataloge. Katalogo kortelėse, žyminčiose tokius leidinius, kaip, pavyzdžiui, Lauryno Ivinskio *Kalendorius arba Metskajlius...*, matome jau anksčiau minėtą įrašą „*ze starego zasobu*“, o šalia pažymėta data – 1935.

Šiuo atveju data pažymi leidinio atsiradimo bibliotekos rinkiniuose metus. Tačiau mums svarbiau yra tai, kad 1935-ieji yra ir Juozo Angrabaičio mirties metai¹⁶. Tuo remiantis galima daryti prielaidą, kad galbūt pirmiausia knygos buvo perduotos J. Angrabaičiui, o po jo mirties, nesant kitų paveldėtojų, tiesiog pateko į universiteto biblioteką. Labiausiai tikėtina, kad knygos nebuvo užregistruotos kaip vientisas fondas, jos buvo išbarstytos po bendrą bibliotekos fondą, todėl rasti atsakymą į klausimus, kieno nuosavybė buvo konkretus leidinys ar net visas knygų rinkinys, šiandien yra labai sunku ar net beveik neįmanoma.

Aišku, kad „Rūtos“ draugijos knygų rinkinio pėdsakų galima būtų ieškoti ir Lietuvoje. Būtų galima daryti prielaidą, kad pats J. A. Herbačiauskas ar kiti draugijai priklausę asmenys, grįždami į Lietuvą tiesiog išsivežė kartu ir didesnę ar mažesnę šio rinkinio dalį. Tačiau tokios prielaidos kelia daug abejonių. Pirmiausia taip manyti neleidžia įrašas draugijos įstatuose. Vis dėlto norėtųsi tikėti, kad jeigu ne Krokuvos mokslų akademijos, tai Jogailaičių universiteto bibliotekoje yra išsaugota bent nedidelė šio rinkinio dalis. Antroji priežastis – jei knygos buvo išvežtos iš Krokuvos, tai kas ir kur jas išsivežė? Prisiminkime, kad net pats „Rūtos“ pirmininkas J. A. Herbačiauskas ne kartą buvo išvykęs iš Krokuvos: Pirmojo pasaulinio karo metu buvo evakuotas į Prahą, po to išvyko į Kauną. Kiti draugijos nariai taip pat anksčiau ar vėliau išvyko iš Krokuvos. Vieni (S. Kymantaitė, I. Šlapelis) grįžo į Lietuvą, į Vilnių, kiti išvažiavo studijuoti į Prancūziją

¹⁶ J. Angrabaičio kapo vieta nenustatyta, nors žinoma, kad jis mirė ir palaidotas Krokuvoje. Tikėkimės, kad vis dėlto pavyks surasti šio žmogaus palaidojimo vietą, panašiai, kaip po daugelio metų nežinios Krokuvos Rakovicų kapinėse buvo atrastas J. A. Herbačiausko kapas.

(A. Varnas), į Vokietiją. Taigi, jeigu vis dėlto pasitvirtintų hipotezė, kad „Rūtos“ draugijos biblioteką sudaręs lietuviškų knygų ir periodikos rinkinys buvo išvežtas iš Krokuvos, reikėtų jo likučius ieškoti ir Kaune, ir Vilniuje, ir Paryžiuje, ir kitose šalyse.

Belieka tik apgailestauti, kad „Rūtos“ draugijos bibliotekininko pareigas ėjęs Zigmąs Skirgaila nepaliko jokių užrašų, dokumentų, atsiminimų, susijusių su šia biblioteka. Tokia informacija, be abejo, gerokai palengvintų išaiškinti ne tik šio knygų rinkinio turinį, bet gal padėtų atsekti ir jo likimą.

Išvados. Apibendrinant norėtusi pažymėti, kad nors ir negalėdami remtis dokumentais, darome prielaidas, kurių pagrindu galime tvirtinti, jog Krokuvos lietuvių draugija „Rūta“ turėjo savo biblioteką ar bent nemažą lituanistinės spaudos rinkinį. Jos būtų tokios:

1. Įrašas draugijos įstatuose apie literatūros parsisiųsdinimą.
2. Draugijos veiklos kultūriniai tikslai.
3. Draugijos narių laišakai įvairiems asmenims Lietuvoje su prašymais atsiųsti knygų arba su padėka už gautą literatūrą.
4. Tarp draugijos narių šalia pirmininko, sekretoriaus minimas ir bibliotekininkas – tuomet Krokuvos muzikos akademijos studentas Zigmąntas Skirgaila.

Labai galimas dalykas, kad „Rūtos“ biblioteka pradžioje buvo J. A. Herbačiausko kaupas ir jam asmeniškai priklausęs lietuviškų knygų bei periodinių leidinių rinkinys, kuris, įkūrus draugiją, tapo „Rūtos“ biblioteka. Tokį spėjimą patvirtintų ir Mykolo Römerio autobiografijos fragmentai.

Spėjama, kad „Rūtos“ draugijos bibliotekos fondą galėjo sudaryti lietuvių literatūros klasikų (S. Daukanto, D. Poškos, M. Valančiaus ir kt.) kūriniai, galbūt ir J. Basanavičiaus, V. Kudirkos darbai. Beveik nekelia abejonių prielaida, kad šiame rinkinyje būta ir nemažo pluošto lietuviškos periodinės spaudos.

Bene daugiausia abejonių ir neaiškumų kyla bandant atsekti draugijos „Rūta“ bibliotekos likimą. Vis dar lieka neaišku, ar biblioteka liko Krokuvoje, ar jos rinkiniai buvo išvežti. Šiandien galima tikrai kelti hipotezę, kad bent dalis spaudinių, kurie tikriausiai sudarė bibliotekos fondą, vis dėlto liko Krokuvoje. Spėtina, kad išvykdamas iš Krokuvos J. A. Herbačiauskas biblioteką galėjo palikti vienam iš aktyvių draugijos narių – knygnešiui Juozui Angrabaičiui, kuris pats turėjo knygynėlį. Galbūt po pastarojo mirties jo turėtas knygų rinkinys galėjo patekti į Jogailaičių universiteto biblioteką, tačiau ne kaip vientisas fondas, o kaip atskiri leidiniai.

Manytina, kad bent dalis draugijos knygų rinkinio galėjo patekti į privačių asmenų, su kuriais J. A. Herbačiauskas artimai bendravo, bibliotekas. Čia turime galvoje profesorių Janą Rozwadowskį ir kitus.

Pabaigti norėtusi optimistiškai: nors iki šiol neturime jokių aiškių duomenų, vienareikšmiškai nusakančių draugijos bibliotekos fondą ar to rinkinio likimą, vis tik atrandant ir lyginant faktus, tarytum kokį galvosūkį ar dėlionę pamažu galime sudėlioti tam tikrą „Rūtos“ draugijos bibliotekos viziją, kuri, reikia manyti, netolimoje ateityje taps tikrove.

LITERATŪRA

1. Abramavičius, Vladas. Paryžiaus lietuvių draugija „Želmuo“ ir jos biblioteka. *Bibliotekininkystės ir bibliografijos klausimai*, 1964, t. 3, p. 149–158.
2. „Balandžio 8 d. Draugovėje „Rutoje“ atliko 8-as iš eilės viešas skaitymas [Krokuvoje] ...“. Parašas: A. Baublys. *Vilniaus žinios*, 1905, bal. 30, p. 3–4.
3. Brückner, Aleksander. *Starożytna Litwa: ludy i bogi: szkice historyczne i mitologiczne*. Warszawa: Księg. Naukowa, 1904. 167 p.
4. Čiurlionienė-Kymantaitė, Sofija. *Raštai*. Vilnius: Vaga, 1988. T. 3: *Bundanti žemė; Atsiminimai; Žemaitiškieji kūriniai*. 623, [1] p.
5. *Gabija*: rinktinė knyga, paaukota Lietuvos dainiaus vyskupo Antano Baranausko atminimui. Redaktorius J. Gerbačiauskis. Krokuyva: Gebethnerio and Co. knygynas, 1907. [4], 77, [1] p.
6. Herbaczewski, Józef Albin. *Odrodzenie Litwy wobec idei polskiej*. Kraków: [s. n.], 1905. 79 p.
7. *Istatai bendroviškai-moksliškos lietuvių draugovės „Rūta“ Krokuvoje = Statut stowarzyszenia litewskiego społeczno-naukowego „Rūta“ w Krakowie*. Kraków: nakładem Stowarzyszenia Litewskiego, 1904. 8 p.
8. Jogailaičių universiteto archyvas, WL H 205.
9. Karmalavičius, Ramutis. *Sofija Čiurlionienė-Kymantaitė: epocha, idealai, kūryba*. Vilnius: Vaga, 1992. 365, [2] p.
10. *Knygnešys*. Vilnius, 1997, t. 3.
11. Lemanaitė, Greta. Józef Albin Herbaczewski w Krakowie. In: *Litwa: dzieje, naród, kultura: materiały z konferencji naukowej, Kraków 8–10 maja 1997*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, 1998. 153 p.
12. *Lietuvių enciklopedija*. Boston, Mass.: Lietuvių enciklopedijos leidykla, 1953, t. 1.
13. *Lietuvių enciklopedija*. Boston, Mass.: Lietuvių enciklopedijos leidykla, 1953, t. 26.
14. Liulevičius, Vincentas. Kai „Rūtos“ žaliavo ir dygo „Tulpės“. *Aidai*, 1989, nr. 4, p. 277–294.
15. LLTI archyvas, F1-724.
16. LLTI archyvas, F2-903.
17. Maksimaitis, Mindaugas. Mykolo Römerio autobiografija. In: *Lietuvių atgimimo istorijos studijos*. Vilnius: Sietynas, 1996. [T.] 13: *Mykolas Römeris*, p. 180–227.
18. Merkys, Vytautas. *Knygnešių laikai, 1864–1904*. Vilnius: Valstybinis leidybos centras, 1994. 418, [3] p.
19. Miknys, Rimantas. Įvadas veikalui „Mykolas Römeris, Lietuva: studija apie lietuvių tautos atgimimą“ lietuviškam leidimui. In: Römeris, Mykolas. *Lietuva: studija apie lietuvių tautos atgimimą*. Vilnius: Versus aureus, [2006], p. VII–XXIII.
20. Mykolo Römerio autobiografija. [Parengė Mindaugas Maksimaitis]. In: *Lietuvių atgimimo istorijos studijos*. Vilnius: Sietynas, 1996. [T.] 13: *Mykolas Römeris*, p. 180–227.
21. Narušienė, Vaiva. *Józef Albin Herbaczewski: pisarz polsko-litewski*. Kraków: TAIWPN Universitas, 2007. 420, [1] p.
22. Rimantas, Juozas. *Petras Rimša pasakoja*. Vilnius: Valstybinė grožinės literatūros leidykla, 1964. 384, [4] p.
23. Römer, Michał. *Litwa: studium o odrodzeniu narodu litewskiego*. Lwów: Polskie towarzystwo Nakładowe, 1908. [4], 438 p.
24. Rūgytė, Alicija; Tamulis Juozas. [Angrabaitis, Juozas; Angrabaitis, Jurgis ir kt.]. In: *Zanavykija*. Redaktorė A. Rūgytė. *Zanavykija*, Chicago, 1979, t. 2, p. 270–271.
25. Solak, Zbigniew. Marian Zdziechowski i klub słowiański. *Studia historyczne*, 1987, r. 30, z. 2, p. 219–239.
26. Solak, Zbigniew. *Miedzy Polską a Litwą: życie i działalność Michała Römera, 1880–1920*. Kraków: Arkana, 2004. 484, [16] p.
27. Vaitkevičiūtė, Eugenija. *Žinomas ir nežinomas Juozapas Albinas Herbačiauskas*: J. A. Herbačiausko gyvenimo ir kūrybos pėdsakais. Kaunas: Naujasis lankas, 2007. 303 p.
28. VUB RS, F604-1.
29. Žemaitytė Zita. *Adomas Varnas*. Vilnius: Baltos lankos, 1998. 308 p.

GRETA LEMANAITĖ-DEPRATI

The Book Collection of the Cracow Lithuanian Society „Rūta“ and Its Fate

Summary

In 1904–1913 in Cracow there was an active Lithuanian organization called „Rūta”. Its members were both Lithuanians (living or studying in Cracow) and those Poles who, for a variety of reasons, identified themselves with Lithuania or Lithuanity. From various sources, it is known that the organization received from Lithuania books and periodicals. The book collection of the society was both significant and valuable. This paper aims to identify from whom and by what ways the society obtained publications, as well as what kind of books and periodicals constituted the collection. The article also makes an attempt to trace the fate of this collection.

